

Contribuții documentare la lupta muncitorimii hunedorene împotriva fascismului și războiului

ION FRĂȚILA

În anii care au urmat eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933, o dată cu creșterea pericolului fascist, în fața maselor largi din țara noastră s-a ridicat stringent necesitatea organizării unei riposte comune. În lucrarea de față ne propunem să scoatem în evidență câteva aspecte ale luptei muncitorimii hunedorene împotriva fascismului și războiului, referindu-ne la perioada 1934—1941 și la perioada războiului.

După 1934 se simte o anumită creștere a producției industriale, mai ales în sectorul producător de mijloace de producție, aceasta datorându-se intensificării concentrării și centralizării capitalului, creșterii monopolurilor, dezvoltării într-o măsură tot mai mare a capitalismului monopolist de stat și accentuării poverii fiscale asupra oamenilor muncii.

Fiind vorba despre industria minieră, ea a fost nevoită să facă față, în această perioadă, presiunii tot mai accentuate pe care industria petrolieră o exercita asupra sa. În condițiile în care aproape în întregime producția de cărbune a țării avea un singur debușeu de desfacere — calea ferată — iar în administrația C.F.R. disputa cărbune-petrol evolua tot mai vizibil în favoarea petrolului, în fața industriei miniere se ridică tot mai acut problema restrîngerii sale, restrîngere ce s-a concretizat în închiderea unor mine și în concentrarea la maximum a celorlalte, rămase în funcțiune ¹⁾.

Perioada la care ne referim a însemnat o perioadă de exploatare intensă a muncitorimii hunedorene.

Condițiile grele de muncă, noile atacuri capitaliste asupra nivelului de trai — și așa scăzut — al muncitorilor, constituie fundalul pe care s-au desfășurat acțiunile revoluționare ale acestora, la care în permanență se adaugă concedierea unui mare număr de muncitori.

Pentru asigurarea unui mai mare succes în luptă, în Valea Jiului, ca de altfel în întreaga țară, comuniștii au acționat în sensul făuririi unor secții ale organizațiilor de masă ce acționau în acea perioadă. Pe această linie se înscrie activitatea desfășurată, încă din 1933, de Frontul plugarilor, de Madosz, precum și înființarea, la 9 martie 1936, la Petroșani, a unei secții a Blocului democratic ²⁾.

La indicațiile P.C.R., pentru generalizarea frontului comun, pe baza unei înțelegeri stabilite inițial, delegați ai Blocului democratic și ai Partidului socialist s-au deplasat la 3 decembrie în județul Hunedoara. Munca asiduă dusă de comuniști a determinat încheierea la 6 decembrie 1936 a unui acord de

acțiune comună antifascistă între Blocul democratic, Frontul plugarilor și Partidul socialist. Acordul a fost semnat în chip simbolic la Țebea, sub Gorunul lui Horea, și la mormîntul lui Avram Iancu, ca semn de cinstire a luptelor duse pentru libertatea și bunăstarea maselor³⁾. Semnatarii acordului, printre care : Dr. Petru Groza, Romulus Zăroni, Miron Belea (Frontul plugarilor), P. Constantinescu-Iași, A. Joja, S. Calimachi (Blocul democratic), C. Popovici (Partidul socialist), cărora le-au trimis adeziunea lor și reprezentanții Madoszului, în numele întregii organizații, au adresat conducerii P.S.D. un apel la acțiune comună, frățească⁴⁾.

Alegerile din februarie 1936 și succesele obținute au constituit pentru organizațiile înmănunchate în Frontul democratic o bază serioasă pentru dezvoltarea mișcării antifasciste. Una dintre primele afirmări ale Frontului popular antifascist a fost victoria în alegeri și în județul Hunedoara.

Întreaga muncă dusă de partid printre mineri — pe baza concluziilor trasate în timpul și după luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933 — a contribuit la pregătirea și desfășurarea unor variate acțiuni cu caracter economic și politic, din îmbinarea cărora s-a conturat dorința muncitorimii miniere de a contribui, alături de întregul proletariat din România, la lupta împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist, pentru libertate, dreptate, democrație și pace.

Unul dintre aspectele importante ale luptei muncitorimii hunedorene în anii 1934—1937 a fost lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și trai prevăzute în contractul colectiv.

Deoarece garantarea celor 17—19 zile lucrătoare pe lună n-a fost respectată de societăți, asigurîndu-se doar 13 zile pe lună, la 3 mai 1936 minerii au recurs la denunțarea contractului colectiv, cerînd îmbunătățirea salariilor lor cu 20—25 la sută⁵⁾.

Tratativele au început la 10 iulie la Petroșani și s-au desfășurat pînă la 23 iulie. Dată fiind efervescența neîntreruptă a muncitorilor din întreaga Vale a Jiului, care se pronunțau pentru grevă, în noul contract colectiv, cu durată pînă la 1 iulie 1937, conducerea societăților a acceptat doleanțele muncitorilor, inclusiv o mică sporire a salariilor⁶⁾. În acest fel, lupta minerilor Văii Jiului s-a soldat cu un nou succes parțial.

Pentru că se așteptau la noi frământări ale minerilor, pornite în scopul smulgerii altor îmbunătățiri, autoritățile au dispus extinderea prevederilor legii stării de asediu pentru întreaga Vale a Jiului, fapt ce a produs vii reacții de nemulțumire în această regiune⁷⁾.

Începînd cu data de 12 mai 1937, lupta pentru contract colectiv, în Valea Jiului, a cunoscut o nouă etapă. În baza unui memoriu sindicatele miniere au denunțat contractul colectiv ce expira la 1 iulie 1937, cerînd⁸⁾ : sporirea salariilor cu 20 la sută, mărirea cantității de combustibil, transportarea gratuită a minerilor detașați de societate, din localitatea unde lucrează pînă la domiciliu, îmbrăcăminte de protecție. Și de această dată lupta minerilor s-a încheiat cu satisfacerea parțială a doleanțelor lor privind salarizarea și obținerea altor revendicări.

Acțiuni însemnate au desfășurat minerii Văii Jiului și împotriva asistenței medicale nesatisfăcătoare, a lipsei de protecție a muncii.

Numeroasele accidente de muncă au constituit de fiecare dată prilejuri pentru organizarea unor active mișcări de protest, cum s-a întâmplat, de pildă, în urma prăbușirii unui abataj la Lupeni, la 17 iulie 1935, soldată cu victime omenești, sau cu ocazia înmormântării unuia dintre minerii căzuți în adâncul galeriei în urma accidentului produs la mina „Est” în 13 august 1936, când procesiunea funebă a celor peste 4000 de participanți s-a transformat într-o puternică manifestație împotriva exploatarei capitaliste și a pericolului fascist⁹⁾. Intervenind împotriva manifestațiilor, autoritățile au operat mai multe arestări¹⁰⁾, în primul rând între cei ce purtau cravate sau alte semne de culoare roșie. „Nu același lucru se petrece cu membrii așa-ziselor Gărzi de fier — nota un ziar al vremii — care continuă să poarte cămășile verzi în public, insigne și panglici verzi, late de o palmă, în piept, fără nici o supărare din partea autorităților. Ba, mai mult, încă continuă a-și ține consfăturile obișnuite, să demonstreze în corpore pe străzi, fără să aibă nevoie de vreo autorizație, ceea ce înseamnă o vădită încurajare a unei organizații ce funcționează clandestin”.

Ziarul lua apoi poziție față de judecarea în fața consiliului de război din Sibiu a unor „inculpați”, „care au reacționat contra fasciștilor pe străzile orașului”¹¹⁾.

La 24 septembrie 1935 are loc în comuna Băcia (plasa Deva), o întrunire a reprezentanților Frontului plugarilor — organizație democratică țărănească — și Madoszului, în cadrul căreia, pe baza discuțiilor purtate, s-a încheiat un acord de colaborare¹²⁾, acord primit cu deosebită satisfacție de masele largi muncitoare din țară.

Acordul de acțiune comună, încheiat între Frontul plugarilor și Madosz, a produs în întreaga țară reacții de solidaritate din partea maselor muncitoare. Chemărilor P.C.R. adresate maselor cu privire la necesitatea generalizării acestui front comun, i-au răspuns imediat organizațiile Blocului democratic și Partidul socialist (Popovici) care, după discuțiile prealabile avute la 8 noiembrie au acceptat propunerile P.C.R. privind încheierea unui acord de luptă antifascistă¹³⁾.

Poziția antifascistă a muncitorimii hunedorene a fost făcută cunoscută întregii țări prin puternicele acțiuni desfășurate împotriva Gărzii de fier, a Partidului național-creștin și a altor organizații fasciste. La 21 iunie 1936, la Lupeni, muncitorimea minieră a ripostat energic pe străzi contra bandelor legionare ce se dedau la acte huliganice, scandînd lozinci fasciste și încercînd să distrugă presa democratică de la chioșcurile de ziare¹⁴⁾. „Poliția — nota un ziar al vremii — n-a intervenit contra huliganilor, ci contra muncitorilor, care au sărit să împiedice comiterea violențelor”. La chemarea comuniștilor, din întregul oraș s-au format coloane care au pornit să elibereze pe cei arestați. „Sute de muncitori s-au adunat în fața postului de jandarmi, protestînd și cerînd eliberarea celor arestați”¹⁵⁾. Datorită presiunii maselor, autoritățile s-au

văzut silite să elibereze pe cei arestați. În aceeași zi, bandele huliganice legionare, avînd în frunte pe preotul Șandru din localitate, au atacat din nou pe muncitori, înjunghiind pe președintele sindicatului minier ¹⁶⁾. Față de violențele bandelor fasciste, profund indignată, întreaga muncitorime din Valea Jiului a protestat în cadrul unor întruniri ce au avut loc în zilele următoare. La aceste întruniri „muncitorimea a manifestat apoi pentru democrație și presă democratică și împotriva anarhiei încurajate de guvern“ ¹⁷⁾.

Dictatura regală, instaurată în februarie 1938 — după scurta guvernare gogo-cuzistă instalată în urma alegerilor parlamentare din decembrie 1937 — a constituit prin consecințele sale politice și sociale o grea lovitură dată maselor populare.

Pe de altă parte, prin cedarea treptată în fața agresorilor hitleriști, dictatura regală a contribuit la subjugarea treptată economică și politică a României față de Germania hitleristă.

Această situație a dus la înrăutățirea condițiilor de trai ale maselor populare, la înăsprirea exploatării și teroarei, agravînd din ce în ce mai mult contradicțiile orînduirii burghezo-moșierești.

În ciuda măsurilor represive luate de către autorități în acei ani, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate organizatorică și propagandistică în vederea închegării unității de acțiune a clasei muncitoare în întreprinderi, pentru crearea unui larg front popular antifascist ¹⁸⁾.

Mergînd pe o linie leninistă și ținînd seama de experiența acumulată în focul luptelor revoluționare, P.C.R. a acordat o deosebită importanță activității sale în rîndurile unor organizații create de dictatura regală, precum și în diferite asociații profesionale existente.

Semnificativă pentru pricepera cu care P.C.R. a reușit să folosească aceste organizații pentru a determina nereușita planurilor regimului dictatorial de a izola pe comuniști de mase, este munca desfășurată de comuniști în sînul breslelor create de dictatura carlistă.

Ținînd seama că în cadrul breslelor muncitorii aveau dreptul de a-și alege organele de conducere, sub „tutela“ autorităților, bineînțeles, și de a alege delegați care să participe la tratativele cu patronii pentru încheierea contractului colectiv de muncă, partidul comunist a trasat membrilor săi sarcina de a pătrunde în bresle și a le transforma în organe de luptă revoluționară ale clasei muncitoare. În acest mod, încă din primele luni ale existenței breslelor s-a conturat o nouă activitate revoluționară în cadrul lor, comuniștii știind să țină seama în mod just de toate revendicările concrete ale maselor.

Activitatea desfășurată de P.C.R. în cadrul breslelor s-a împletit strîns cu activitatea ilegală a partidului. Autoritățile burghezo-moșierești au atestat, în acel timp, o susținută activitate a comuniștilor în diferitele centre muncitorești, printre care Valea Jiului, Deva și Alba Iulia, pe calea ținerii de întruniri conspirative, cu ocazia cărora s-a dezbătut situația grea a muncitorimii, munca de propagandă ce se cerea desfășurată de la om la om și răspîndirea de manifeste și ziare ale partidului.

Dezvoltarea capitalismului monopolist, dictatura teroristă fățișă a celor mai reacționare și agresive cercuri burghezo-moșierești din România, au dus la instaurarea dictaturii militare-fasciste în țara noastră.

Executând ordinele Germaniei hitleriste, guvernauții antonescieni au dus o politică de exploatare prădalnică a bogățiilor țării, punând industria, agricultura și transporturile în slujba războiului hitlerist, ceea ce a avut un efect negativ în dezvoltarea economiei românești, caracterizată prin scăderea masivă a producției față de cea de dinainte de război. Numai pagubele pricinuite de Germania, prin produsele industriale și agricole luate fără echivalente cît și prin neplata de impozite și taxe, se ridicau la peste 446 milioane de dolari (la cursul din 1938) ¹⁹).

Situația economiei românești a avut grele urmări în viața muncitorimii. Se știe că imediat după împingerea țării noastre în războiul hitlerist, Antonescu dă o serie de decrete-legi, potrivit cărora ziua de muncă poate fi prelungită de către patron pînă la 16 ore.

Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 sublinia faptul că : „cu baionetele și mitralierele în spate, amenințați cu carceră și curtea marțială, muncitorii biciați de foame, lucrează 12—16 ore pe zi în baza legii, muncii în timp de război“ ²⁰).

În condițiile în care inflația lua proporții, salariul nominal al oamenilor muncii a rămas cu mult în urma urcării vertiginoase a prețurilor produselor de primă necesitate, fapt ce a dus la o înrăutățire considerabilă a condițiilor de trai ale clasei muncitoare.

În darea de seamă a poliției de reședință din Deva pe luna octombrie 1940 se arată : „Muncitorimea din Valea Jiului, lucrînd în medie 20—23 zile lunar cu un salariu de 65—75 lei pe zi, nu poate să facă față cheltuielilor de întreținere. Muncitorii, deși se aprovizionează cu articole de primă necesitate, cu prețuri mai reduse, de la consumurile societății Petroșani, totuși din cauza scumpetei excesive a traiului la plata salariului, reținîndu-li-se costul cumpărăturilor făcute, rămîn aproape fără nici un ban. Cotizațiile la Casa Asigurărilor Sociale sînt prea mari și anume : la un salariu de 4.400—5.000 se reține 35—210 lei lunar. Reținerile erau prea mari și prea multe : un muncitor care câștiga 4.500 lei lunar are rețineri pînă la 1000 lei înglobînd impozite, muzică, sport, biserică etc.“ ²¹).

Organizațiile locale de partid din Hunedoara au răspîndit în rîndurile muncitorilor, prin comuniști și alți luptători antifasciști, numeroase manifeste și chemări mobilizatoare la luptă. Majoritatea manifestelor răspîndite printre muncitori cereau : „Frați muncitori, nu mai lucrați pentru germani, căci Hitler și Antonescu ne-au adus la cea mai neagră mizerie“ ²²).

La capitolul : Starea politică a dării de seamă a Poliției de reședință Deva pe luna octombrie 1940 se subliniază : „Mișcarea comunistă s-a manifestat prin răspîndirea de manifeste subversive în noaptea de 27—28 septembrie a.c. în localitățile : Simeria, Peștișu Mare, Cristur și orașul Hunedoara. Aceste manifeste scrise în limba română și maghiară aveau conținut subversiv, atacînd Garda de fier pe care o denumește „trădătoreea muncitorimii“. precum și pe capul statului. Prin manifestul intitulat „Muncitori, țărani, inte-

lectuali, soldați și marinari“, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, atacînd capul statului și Garda de fier, îndeamnă populația la greve politice, demonstrații de stradă etc. Un al doilea manifest este intitulat „Proletari din toate țările uniți-vă“, iar al treilea manifest este intitulat „Strigoi“, pîrtînd ca semnătură Partidul Comunist din România și în continuare informarea arată : „Din cuprinsul manifestelor de mai sus se constată că mișcarea comunistă a pornit la o acțiune hotărîtă contra noului regim, încercînd printr-o propagandă directă discreditarea atît a regimului legionar cît și a conducătorului statului“²³⁾.

După ce se face o analiză a stării de spirit a muncitorimii, în darea de seamă pe luna noiembrie 1940 a chesturii de poliție Deva se arată : „In concluzie se constată că mișcarea comunistă clandestină în cursul lunii noiembrie a.c. a progresat mult. În Valea Jiului în special acțiunea este sprijinită chiar și de către membrii breslelor profesionale și mai ales de ai breslelor metalurgiste...“²⁴⁾. În darea de seamă pe luna decembrie a aceluiași an se spune : „Activitatea mișcării comuniste în sector a luat o dezvoltare îngrijorătoare. Comuniștii au misiunea de a instiga pe muncitori la grevă și de a provoca în rîndurile premilitarilor acte de nesupunere“²⁵⁾.

Regimul dictatorial militar-fascist hotărăște printr-un decret-lege (februarie 1941) ca exploatarea miniere din Valea Jiului să fie militarizate. Acest decret completează legea din 1940, referitoare la stabilirea regimului muncii în împrejurări excepționale. Ca urmare directă a acestei legi a fost și scăderea nivelului de trai al minerilor. În martie 1941, de pildă, societatea „Petroșani“ a început să reducă cantitatea de făină populară de la 20,800 kg la 12 kg, fiind distribuită prin magazinul de consum al întreprinderii cu un preț ridicat (7,5 lei kg cea de grâu și 5 lei kg cea de porumb). Aceasta nu ducează însă mult, societatea încetînd să mai distribuie muncitorilor făină, pe motivul că nu dispune de vagoane pentru transport, obligîndu-i prin aceasta pe muncitori să cumpere făină de pe piață la prețul de speculă de 15 lei kg.

Chiar zbirii siguranței au fost nevoiți să recunoască faptul că nemulțumirile minerilor sînt rezultatul stării de mizerie în care au fost aduși, ca urmare a condițiilor grele de muncă și trai.

Militarizarea întreprinderilor a adus muncitorilor mineri un regim cazon. Astfel, la intrarea și ieșirea din mină erau înregistrați de către patrule de soldați. „Aproape în toată Valea Jiului — se spune într-un document — s-au construit carcere pentru pedepsirea muncitorilor. Muncitorii sînt torturați, fiind legați de stîlp și vîrîți în carceră“²⁶⁾.

Cu riscul terorii fasciste, cu toate că mulți comuniști din Valea Jiului zăceau în închisori, Partidul Comunist din România a dus și în această perioadă o muncă vie de agitație în rîndurile minerilor, căutînd să demaște scopul elementelor legionare și arătînd cum trebuie organizată lupta, care o dată începută, trebuie dusă pînă la capăt.

La baza activității comuniștilor a stat platforma de luptă P.C.R. din 15 ianuarie 1941, care printre altele prevedea și „îmbunătățirea reală a situației celor ce muncesc, față de promisiunile și măsurile înșelătoare ale regimului legionar“²⁷⁾.

Comuniștii desfășoară o muncă variată în vederea desfășurării unei greve generale. Ei împărțeau muncitorilor broșuri și manifeste în care era demascată politica de trădare națională a dictaturii militaro-fasciste, arătându-se muncitorimii drumul ce-l are de urmat în lupta împotriva jugului fascist. Au fost confecționate manifeste scrise de mână, care erau afișate în locuri vizibile, prin care se îndrumau muncitorii la grevă și la alte acțiuni de protest împotriva conducerilor întreprinderilor.

Pentru dobândirea îmbunătățirii condițiilor lor materiale, muncitorii hotărâsc să declare grevă.

În ziua de 15 aprilie 1941, minerii din primul schimb de la mina „Est” Petrila au refuzat să intre în mină. Aflând de cele întâmplate, conducerea minei a înștiințat imediat conducerea societății „Petroșani”, prefectura și subinspectoratul muncii din Deva. În jurul orei 12 a aceleiași zile, la gura minei s-au adunat aproximativ 1000 de greviști, împreună cu soțiile și copiii, care discutau despre revendicările lor, concretizându-le în : a) încheierea unui nou contract colectiv ; b) îmbunătățirea rațiilor de alimente ; c) peste zilele fixate de subinspectoratul de stat al aprovizionării, să se fixeze 2 zile în plus pentru vânzarea cărnii ; d) îmbrăcăminte și încălțăminte să fie de bună calitate²⁸⁾.

Cu toate presiunile exercitate din partea autorităților civile și militare, care sosiseră în aceeași zi la ora 17, muncitorii nu au reluat lucrul, reușind să impună alegerea unei delegații pentru a pleca la București și a duce tratative cu reprezentanții societății „Petroșeni”. Dar în timp ce majoritatea minerilor au căutat să-și aleagă delegați care să-i reprezinte cinstit, elemente legionare reușesc, prin amenințări și presiuni și avînd sprijinul autorităților, să introducă elemente corupte, care nu urmăreau satisfacerea intereselor muncitorilor. Din delegație, însă, au făcut parte și comuniști.

Avînd cunoștință de manevrele folosite de legionari, prefectul județului condiționează plecarea delegației la București, cerînd greviștilor ca în timpul celor două zile în care se poartă tratativele, să lucreze. Faptul că o parte dintre mineri se învoiesc să intre în mină, trebuie înțeles nu în sensul că se lăsaseră influențați de promisiunea autorităților, ci pentru că ei nădăjduiau totuși în satisfacerea cerințelor pe calea tratativelor.

La București delegația a fost primită de ministrul muncii, în cadrul tratativelor delegații legionari cerînd mărirea salariului cu 25 la sută. În cuvîntul său, delegatul comunist, pe lîngă mărirea salariului, a susținut ca minerii să primească întreaga rație de alimente pe care au avut-o la începutul anului, iar hainele și bocancii să fie de calitate. De asemenea, el cerea ca o comisie din Direcția generală a minelor să se deplaseze la Petroșani pentru a sta direct de vorbă cu muncitorii greviști.

După două zile de tratative sterile la București și de așteptare febrilă la Petroșani, ministerul muncii hotărâște ca o comisie formată din inspectorul general al muncii, prefectul județului Hunedoara, delegatul subsecretariatului de stat al aprovizionării, subinspectorul muncii din Deva și patronii societății „Petroșeni” să se deplaseze în 25 aprilie la Petroșani pentru continuarea tratativelor cu reprezentanții minerilor²⁹⁾.

Aflind de acest lucru, minerii de la Petrila au încetat din nou lucrul. Solidari cu ei, minerii din Aninoasa și Lupeni, precum și un număr de 250 muncitori de la atelierele centrale din Petroșani, au încetat lucrul, declarînd grevă. Aceasta face ca greva să ia proporții și să se extindă în toată Valea Jiului, atrăgînd noi și noi detașamente de muncitori în luptă³⁰).

O dată greva începută, comuniștii au stat în fruntea luptei, îndemnînd pe muncitori să reziste pînă cînd li se vor satisface revendicările. Activitatea depusă de comuniști a avut un rol pozitiv în extinderea grevei și transformarea ei în grevă generală.

Sub presiunea autorităților militare, minerii se văd totuși siliți să-și aleagă delegați care să ducă tratative cu patronii, deși își dădeau seama că acestea nu erau decît o mascaradă menită să înșele muncitorimea, o manevră prin care direcția minelor și autoritățile nu căutau altceva decît să cîștige timp. În dimineața de 24 aprilie, noua delegație prezintă un memoriu prin care cere distribuirea alimentelor în cantități suficiente, bocanci, haine de serviciu, majorarea salariului cu 50 la sută, să fie plătite 7 zile de boală, respectarea concediului de odihnă, etc.

Comisia hotărăște să se distribuie muncitorilor cantități de făină prevăzute în contractul colectiv, dar numai 75 la sută făină de grâu și 25 la sută făină de porumb. În semn de protest, muncitorii nu se mai prezintă la întreținerea minelor, cerînd autorităților satisfacerea sută la sută a celor cerute în memoriu³¹).

Comandantul militar al Văii Jiului dă ordin ca începînd cu data de 26 aprilie toți muncitorii să se prezinte în mod obligatoriu la lucru. Poliția și jandarmeria intrau în casele oamenilor silindu-i să înceapă lucrul. De teamă ca nu cumva lupta muncitorimii din Valea Jiului să paralizeze în întregime producția de cărbune, guvernul trece la militarizarea completă a întregii regiuni.

Măsurile brutale de înăbușire cu orice preț a acțiunilor greviste ale muncitorimii miniere demonstrează succesul luptei greviste și reflectă spaima, nu fără temei, a burghezo-moșierimii în fața ridicării la luptă a proletariatului îndrumat și condus de către P.C.R.

Cu toate că greva nu a adus satisfacerea revendicărilor minerilor, ea a lovit în odiosul regim fascist prin pagubele provocate de încetarea aprovizionării cu cărbuni, necesari războiului ce se pregătea.

Încă din primele zile ale războiului hitlerist, P.C.R. consideră că „sarcina de răspundere istorică a P.C.R. față de poporul român constă în organizarea luptei în România, alături de marele popor sovietic și celelalte popoare cotropite, pentru zdrobirea fascismului sîngeros german, a slujilor sale din toate țările, pentru alungarea hitleriștilor din România... pentru România liberă și independentă”³²).

Semnificative pe această linie sînt acțiunile întreprinse de mineri în spiritul chemărilor partidului comunist, care adresa maselor lozinca: „Nici un ban pentru împrumutul de război, pentru împrumutul subjugării poporului român! În locul bonurilor de împrumut vrem pîine, pace și libertate! Sabo-

tați producția de război“³³⁾). Sabotînd producția, absentînd nemotivat de la lucru, luptînd împotriva contractului colectiv, în special împotriva salarizării inferioare prețurilor de pe piață³⁴⁾), acționînd tot mai hotărît împotriva măsurilor de teroare întreprinse de organele dictaturii militare-fasciste, minerii din Valea Jiului răspundeau chemărilor înflăcărâte ale P.C.R., organizatorul și conducătorul luptei întregului popor împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.

Aceste acțiuni dădeau puternice lovituri capitaliștilor, care astfel erau puși în fața unor mari greutăți în ceea ce privește puțința de a rezolva problema satisfacerii depline a cererii de cărbune necesar războiului. Astfel, în luna decembrie, în cele 26 zile lucrătoare, a fost realizată pe întreaga societate „Petroșeni“ o producție de 187.200 tone cărbune, cantitate mult inferioară celei planificate, care nu reușea să acopere 5.760 de tone, cota destinată C.F.R.-ului³⁵⁾).

Inceputul anului 1942 consemnează o scădere simțitoare a randamentului producției. Nemulțumirile din cauza concedierilor definitive și temporare, a insuficienței hranei, a scumpetei mereu în creștere, a lipsei de îmbrăcăminte de iarnă, făceau ca minerii să se agite tot mai mult³⁶⁾).

Lozincile însuflețitoare ca : „Muncitori, luptați pentru încetarea războiului ! Lucrați încet și prost ! La luptă comună contra nemților ! Nu mai lucrați pentru Germania, căci Hitler și Antonescu ne-au adus în cea mai neagră mizerie“³⁷⁾), erau tot mai intens făcute cunoscute maselor de mineri din Petroșani, Lupeni, Aninoasa, Lonea, Vulcan și Petrila. Numeroși mineri au fost concediați din serviciu pentru activitatea desfășurată pe linia editării și difuzării de manifeste comuniste. „Vă rugăm a ține seama ca ei să nu mai fie reprimiți în serviciu“³⁸⁾) era formula care însoțea fiecare licențiere din lucru a minerilor, pentru activitatea comunistă.

Chemările vibrante ale partidului comunist duc la intensificarea acțiunilor revoluționare de rezistență față de ordinele autorităților fasciste. Într-un raport către Ministerul Inzestrării Armatei, din 3 noiembrie 1942, conducerea minelor din Valea Jiului reclama că : „lucrătorii lipsesc nemotivat de la lucru sau părăsesc serviciul fără voie. Această stare de lucruri face ca randamentul să sufere tocmai azi cînd nevoile cer un maximum de producție“³⁹⁾). Înțelegînd prin „nevoile timpului“ producția de cărbune necesară ducerii războiului hitlerist, în care România fusese atrasă împotriva voinței oamenilor muncii, conducerea minelor Văii Jiului recunoaște de fapt în acest raport incapacitatea ei de a mai putea asigura cantitatea de cărbune cerută de căpeteniile fasciste ale statului, incapacitate datorată tocmai ostilității pe care minierii o manifestau față de exploatatorii capitaliști, dictatura militară-fascistă și războiul hitlerist. „In ziua de 1 Mai, orele 7, muncitorii de la Societatea „Mica“ Brad și anume de la minele „Musariu 1 și 2“ și „Valea Arsului“, nu s-au prezentat la lucru pe motiv că această zi este prevăzută în contractul colectiv ca zi de repaus“⁴⁰⁾).

Perioadele de camuflaj de asemenea erau folosite de muncitori pentru sabotarea producției de război. La adăpostul camuflajelor, muncitorii din schimbul de noapte încetineau lucrul, fapt ce ducea la scăderea simțitoare a producției. În nenumărate rînduri, comandanții militari raportau în 1943 că producția a început să scadă din această cauză.

Efervescența revoluționară ce caracteriza starea de spirit a muncitorimii hunedorene în anul 1944 reiese foarte semnificativ din numeroase documente ale vremii. „Muncitorii — arată poliția din Deva în august 1944, în pragul insurecției armate — așteaptă cu nerăbdare căderea actualului guvern, o parte din ei sînt chiar gata să comită acte de sabotaj pentru a grăbi prăbușirea acestuia. Ura contra regimului și a războiului crește în fiecare zi“⁴¹).

Intr-o notă informativă a poliției de reședință Deva către Inspectoratul de poliție al ținutului Mureș se arată : „Din martie 1944, ziua 24, a fost pregătită materie primă, în cantitate de 100 vagoane bare de oțel destinate confecționării proiectilelor anti-tanc. Deși materialul a fost pregătit din timp... transportul la fabrica de proiectat proiectile anti-tanc de lângă Cîmpina nu s-a făcut pînă în prezent datorită unui act de „neglijență“ la îndeplinirea formelor de comanda vagoanelor. În loc de vagoane deschise, la uzină au sosit vagoane închise în care nu s-a putut încărca materialul“⁴²).

La 29 iulie 1944, poliția din Lupeni anunța că minerii au însărcinat o delegație care a fost trimisă la București spre a cere satisfacerea imediată a revendicărilor lor, sub amenințarea începerii unor greve⁴³). Agitații puternice semnalau autoritățile în vara anului 1944 în întreaga Vale a Jiului. „Comuniștii au dese întruniri în diverse case conspirative — raporta în 22 iunie 1944 Comisariatul de poliție Petroșani — în cadrul cărora discută sarcinile ce le stau în față pentru următoarele luni“⁴⁴).

Situația revoluționară ce caracteriza starea de spirit a muncitorimii hunedorene în vara anului 1944 arată o adîncă înțelegere a evenimentelor petrecute pe front, nerăbdarea cu care ei așteptau sfîrșitul războiului, înfrîngerea Germaniei fasciste. „Muncitorii — nota poliția din Deva în 1944 — așteaptă cu multă nerăbdare căderea actualului guvern, o parte din ei sînt gata să comită acte de sabotaj pentru a grăbi prăbușirea acestuia. Ura contra regimului (antonescian — n.n.), și a războiului crește în fiecare zi“⁴⁵).

Intr-o notă informativă, chestura de poliție a municipiului Alba Iulia arată : În ultimul timp, lucrătorii de la fabrica de armament din Cugir, prin diferite trucuri se sustrag controlului obișnuit care se face la ieșirea lor din uzină și scot afară revolvere și cartușe... Se crede că acești lucrători sînt unelte ale comuniștilor, procurîndu-le acestora armele necesare în vederea unor even-tualități pe care scontează...⁴⁶).

Activitatea revoluționară desfășurată de muncitorimea hunedoreană în perioada de fascizare a țării și în timpul dictaturii militaro-fasciste constituie o contribuție de seamă la lupta generală a poporului român împotriva fascismului și războiului hitlerist, pentru înfăptuirea glorioasei insurecții armate antifasciste din august 1944.

1. Arhivele Statului Petroșani, fond. Societatea „Petroșeni“, dos. 139. Dare de seamă a consiliului de administrație către adunarea generală ordinară a acționarilor, 28 iunie 1934.
2. Arh. Stat. Petroșani, fond. Comisariatul de poliție, dos. 1, fila 2.
3. Arhiva „Dr. P. Groza“ cutia 26, vol. III, fila 16.
4. „Blocul“ din 14 ianuarie 1936.
5. Arh. Procuraturii oraș Deva, dos: documente politice din anul 1936.
6. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 1, fila 63-64.
7. „Adevărul“ din 17 septembrie 1936.
8. Arh. Stat. Petroșani, fond Societatea „Petroșeni“, dos. 4/1937, fila 70.
9. Arh. Stat. Petroșani, fond Societatea „Petroșeni“, dos. 14/1936, fila 14.
10. Idem dos. 14/1936, fila 16.
11. „Zorile“ din 30 septembrie 1936.
12. „Înainte“ din 15 octombrie 1935.
13. Arh. „Dr. P. Groza“, cutia 26, vol. III, fila 16.
14. Arh. Stat. Deva, fond. Tribunalul jud. Hunedoara, dos. P-1-2983/1936, filele 143-154.
15. „Adevărul“ din 3 iulie 1936.
16. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 44, filele 63-64.
17. Ibidem.
18. **Documente din Istoria P.C.R. 1917-1944** E.S.P.L.P. București, 1953 vol. II, pag. 305.
19. Nicolae Ceaușescu : **„Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România“**, ed. pol. Buc. 1966, pag. 48.
20. **„Documente din Istoria P.C.R.“**, E.P.L.P. 1953, ed. II, poz. 355.
21. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 3/1940, fila 225.
22. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea Petroșani, dos. 2/1941, fila 35.
23. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 3/1940, filele 226-227.
24. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 3/1940, filele 236-237.
25. Idem fila 253.
26. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea „Petroșeni“, dos. 61/1941, fila 84.
27. **„Documente din Istoria P.C.R., 1917-1944“**, ed. II, pag. 366.
28. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea „Petroșeni“, dos. 4/1941, pag. 5-7.
29. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea „Petroșani“, dos. 4/1941, filele 12—14.
30. Idem filele 3-12.
31. Idem fila 15.
32. **„Documente din Istoria P.C.R.“**, ed. II, Buc. E.P.L.P. 1953, pag. 345.
33. **„Presa liberă“** din 24 sept. 1941.
34. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea „Petroșeni“, dos. 9/1941.
35. Arh. Stat. Petroșani, fond. Societatea „Petroșeni“, Dare de seamă pe luna decembrie 1941.
36. Arhiva Procuraturii oraș Deva, dos. 15/1942.
37. **„România Liberă“** din sept. 1942.
38. Arh. Combinatului carbonifer Valea Jiului, dos. circulare 1942.
39. Ibidem.
40. Arh. Stat. Deva, fond. Chestura de poliție Deva, dos. 20/1942, fila 4.
41. Arh. Stat. Deva, fond Chestura de poliție Deva, dos. 70/1944, fila 47.
42. Arh. Stat. Alba Iulia, fond Comisariatul de poliție al ținutului Mureș, dos. 4/1944, fila 111.

43. Arh. C.C. al P.C.R., fond. 77, dosar 7438, file 53-55, 57.
44. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 77, dosar 7438, fila 58.
45. Idem dosar 7337, fila 57.
46. Arh. Stat. Alba Iulia, fond Comisariatul de poliție al ținutului Mureș, dos. 4/1944, fila 328.

CONTRIBUTIONS DOCUMENTAIRES À LA LUTTE DE LA CLASSE OUVRIÈRE DU DISTRICT DE HUNEDOARA CONTRE LE FASCISME ET LA GUERRE

Résumé

Quelques aspects de la lutte de la classe ouvrière du district de Hunedoara, sous la conduite du Parti Communiste Roumain, contre le fascisme et la guerre.

Il ressort de cette étude que l'activité révolutionnaire déployée par les ouvriers du district de Hunedoara durant l'intervalle 1933—1944 a constitué un facteur important de la lutte générale du peuple roumain contre le fascisme et la guerre hitlérienne, lutte dont le couronnement sera l'insurrection armée antifasciste d'août 1944.